

I.YUSUPOV DÓRETIWSHILIGI

Jamalova Flora

*Ájiniyaz atındaǵı NMPI,**Qaraqalpaq tili ham ádebiyatı tálím baǵdarı 3-kurs talabası**Ilimiy basshı: M. D. Bekbergenova**filologiya ilimleriniń kandidatu, docent*

Annotaciya: *Maqolada I.Yusupovning qóshiqlarining ideya-tematik xususiyatlari, qahramon xarakteri yoritilish xususiyatlari talqin qilingan.*

Kalit so'zlar: *asar, syujet, obraz, ideya, mazmun va forma.*

Аннотация: *В статье раскрывается сюжет произведения великого писателя Ибрайым Юсупова Стихи, особенности образа героя.*

Ключевые слова: *образ, сюжет, повествование, художественная интерпретация, содержание.*

Annotation: *The article reveals the plot of the work of the great writer İbroym Yusupov spoon the features of the image of the hero.*

Key words: *image, plot, narration, artistic interpretation, content.*

I.Yusupovtıń dóretiwshilik miyneti onıń ómir jolınıń ajralmas bólegi boldı. Shayır lirikalıq, lıro-epikalıq, dramalıq hám prozalıq shıǵarmalarında ayqın dóretken.

Shayırdıń Qaraqalpaq ádebiyatı hám mádeniyatı tarawında islegen jumısları joqarı bahalanıp bir qansha sıyıqlardı alıwǵa miyassar boldı. Dóretiwshiniń bir qansha qosıqları bar bolıp xalıqtıń júreginen keń orın alǵan.

XX ásir Qaraqalpaq ádebiyatınıń ideya-tematikalıq, janrlıq hám kórkemlik jaqtan hár tárepleme bayıp, rawajlanıwına salmaqlı úles qosqan elimizdiń belgili shayırı İbrayım Yusupov boldı.

"Ayt sen Ájiniyazdıń qosıqlarınan" qosıǵında ullı sóz zergeri Ajiniyazdıń taǵdiri hám qosıqları muhabbat hám ashıqlıq, ayralıq azabın dóretilgenin, ásirese, shayırdıń muhabbatı hám Watandı uluǵlawı maqtanış sezimleri menen oǵada tásirli súwretleydi.

Kópshilik lirikalıq qosıqlarında filosofiyalıq mazmunınıń kúshli berilgenligi bayqaladı. Onıń "Kewil kewilden suw isher" qosıǵında adam kewliniń oǵada názik ekenligi, hátteki insandı qorshaǵan janlı hám jansız tábiyattıń da adam balası sıyaqlı biri ekinshisiniń izzet húrmetine, mehrine, itibarına mútaj ekenligi óz ara salıstırıp súwretlenedi.

"Ana tilime" qosıǵında xalqımızdıń ruwxıy baylıǵı bolǵan ana tilimizdiń qádir qımbatın, ullıǵın maqtanış sezimleri menen

jırlanadı:

Jıraw seni báygi atınday baplaǵan,

Sheshenler dawda shıńlap seni taplağan,

Alpamıslar uran etip urısta,

Berdaq seni qural etip saplağan.[1.38]

Kórkem sóz sheberiniń "Kún shıǵıs jolawshısına", "Tuwısqanlıq", "Qara tal", "Kegeyli", "Ana tilime", "Shóǵirme", "Qobız", "Berdaqtıń duwtarı", "Seksewil" h.t.b. qosıqlarınıń hár birinde xalqımızdıń ózine tán milliy kelbeti, úrp-ádet dástúrleri, tábiyat gózzallığı, ana tilimizdiń bay ózgeshelikler sheberlik penen súwretlengen. Mısalı, "Qaratal" qosıǵında qara taldı tek tábiyat kórinisinde emes, al ana Watan, tuwılǵan jer mánisinde keńnen súwretleydi. I. Yusupov bul tuwǵan jerge hám tábiyatqa degen súyiwshilik sezimlerin usı qara tal obrazında barınsha sheber ashıp beredi:

Suw boyında shayqatılǵan janım qara tal,

Maǵan balzam, sen tımıqta shaqırǵan samal,

Maǵan tuwısqan hár shıbıǵıń hám búrkitleriń,

Seniń astıń-kindigimnen qan tamǵan jerim.[1.3]

- dep kórsetedi.

"Tuwısqanlıq" qosıǵında idea-tematikasında da qanı, janı, tili hám dini bir-birine jaqın bolıp qoymastan, tariyxı menen mádeniyatı hám úrp-ádeti, dástúrleri jaqın bolǵan xalıqlardıń tuwısqanlıq qatnasları joqarı jırlanadı:

Tariyxlarǵa gúwali sóz,

Hárbir dártke dawalı sóz,

Kiyeli sóz, duwali sóz,

"Tuwısqanlıq, tuwısqanlıq!"[1.48]

I. Yusupovtıń qosıqlarında tariyx betlerin kóriwimizge boladı. "Náreste" qosıǵında "Ele bult kórmegen ol bir altın tań" sıyaqlı jaqsılıq penen jamanlıqtı bilmegen kewli pák hám azada náresteniń oobrazın jaratadı. Qosıqtıń mazmunında náreste ushın xan da puqara day bári bir. "Kúldirgen onı Martian tartqılap oynap" sıyaqlı qosıq qatarlarındaǵı dúnyanı titiretken Shıńǵısqandı da náreste jaǵımlı háreketleri menen óz aytqanına kóndirg

Sońǵı jıllarda jazılǵan "Aral elegiyaları", "Bul jer ele zor boladı", "Bazar jolında", "Korrupciya", "Begligińdi buzba sen", "Anemiya", "Tırnalar", "Alıs áwladlarǵa", "Boranlı keshte", "Bayıwlıǵa", "Súmelek qaynatqan jeńgeyge", "Korabller qoyımshılıǵındaǵı eles", "Paseydonnıń ǵázebi" h.t.b. qosıqlarınıń tematikasında ekologiyalıq mashqalalar, ekonomikalıq jáne de sociallıq máseleler sáwlelengen.

Juwmaqlap aytqanda, . Dóretiwsiniń bir qansha qosıqlar bar bolıp xalıqtıń júreginen keń orın alǵan. Ibrayım Yusupov, qaysı temada qosıqlar jazbasın, ol shın júrek penen jırlaǵan.

ÁDEBIYATLAR:

1. I. Yusupov "Pazıylet" Nókis "Bilim" baspası, 2014 jıl